

אלא אמר רב פפא: לא נצרכא היקש פר יום הכפורים לפר העלם דבר, אלא ללמוד על פר יום הכיפורים שלושה ענינים ולימודים אלו: "את" "דם" ו"בטבילה" הנדרשים בפסוק "וטבל הכהן את אצבעו בדם", האמור בפר כהן משיח, אשר הוקש לפרשה זו של פר העלם דבר, כפי שאמרנו לעיל "כאשר עשה לפר" זה פר כהן משיח.

מתיבת "וטבל הכהן את אצבעו בדם" למדנו,

כפי שאמר רב אחא בר יעקב: לא נצרכא תיבה זו אלא להכשיר את אצבע הכהן לטובלה בדם אף באופן שעלתה אמין מ-ב אבעבעות שבאצבעו, ואין זו מהווה חציצה, כי דרשנו "את אצבעו" את הטפל לאצבעו.

ומתיבת "בדם" האמורה שם למדנו, שצריך שיהא בדם שטובל בו את אצבעו שיעור טבילה¹⁰ מעיקרא משעת קבלה¹¹ ראשונה, ולמעט באופן שמלכתחילה קיבל דם בפחות

הסוברת [רבי יהושע בן לוי], שאף לרבי יהודה לא למדנו בפסוק זה דין עיכוב בשפיכת שיריים, וכל מחלוקתם היא, במשמעות הדרשה, שלדעת רבי עקיבא, צורת הדרשה היא כפי המבואר בסוגייתנו, ולדעת רבי יהודה, צורת הדרשה היא באופן ש"אם כלה כל מתנותיו כמו שכתב — כיפר, ואם לא כלה כל מה שכתב לא כיפר", ולדעת שניהם למדנו בזה רק, שאם חיסר אחת מכל המתנות, לא עשה ולא כלום. אולם עיכוב שפיכת שיריים אינו נלמד כאן, שהרי דין השיריים אינו אמור בענין זה.

והתוס' [ד"ה אביי אמר] הכריחו, שסוגיא זו סוברת כרבי יהושע בן לוי, שהעמיד מחלוקתם במשמעות דורשין, ואף רבי יהודה אינו סובר ששיריים מעכבים.

10. דעת רש"י והתוס' במנחות [ז ב], שצריך לקבל בכלי שיעור כל הדם הצריך בקרבן למתן קבע ומתן ארבע. אולם הרמב"ם [מעשה הקרבנות, ד ח] כתב "וכל הזבחים שקיבל מדמם פחות מכדי הזייה, לא נתקדש הדם". וכתב המשנה למלך, שמסתימת לשונו שלא חילק בשיעור הדם הנצרך להזאותיו של כל זבח וזבח, משמע, שאין צריך אלא שיעור הזאה בלבד, ומקורו, שהרי בתיבת "וטבל" שמשמעותו שלא יספג, למדנו גם שצריך שיהיה בכלי שיעור הזייה שאם לא כן הרי הוא מספג, ואם כן,

כאשר כתבה תורה "בדם" למדנו בזה, שדם זה הנדרש להיות עכשיו, צריך שיהיה בכלי משעת קבלה, ואם כן, אין לנו ללמוד אלא שצריך שיהיה בכלי שיעור הזייה בדומה למה שנדרש בשעת ההזאה, וההכרח לזה, שהרי לא שמענו בדרשת "בדם" אלא שדם זה של שעת הזייה יהיה בכלי משעת קבלה, ובשעת הזייה לא שמענו שצריך אלא שיעור שלא יספג, ואין צריך שיעור כל הזאותיו.

11. והינו שבקבלת פחות מכדי הזאה לא נתקדש הדם. ובהמשך הגמרא למדנו מתיבת "וטבל" דין נוסף, והוא, שלא יספג אצבעו בדם. והנה הרמב"ם [מעשה הקרבנות, ה ט] כתב, "וצריך שיהיה שם דם כדי טבילה, לא יספג אצבעו בדם". והקשה הכסף משנה, משמע בדברי הרמב"ם שדין שיהיה שיעור טבילה, ודין שלא יספג אצבעו בדם, אחד הוא, ואילו בגמרא מבואר שאלו שני דינים נפרדים, הנלמדים בדרשות שונות? ולכך כתב, שכוונת הרמב"ם לומר, שצריך שיהיה שם כדי טבילה, וצריך גם שלא יספג אצבעו בדם.

והמשנה למלך הקשה, משמע מדברי הרמב"ם שאין צריך שיהיה שיעור הזאה אלא בשעת טבילת אצבעו בדם, ואילו בגמרא מבואר שמשעת קבלה צריך שקבל לכלי דם בשיעור הזאה! וכתב, שלא בא הרמב"ם כאן אלא

משיעור טבילת אצבע בכלי אחד, ודם נוסף בשיעור זה, קיבל בכלי שני, ועירבן,¹² ולמדנו זאת ממה שנאמר "בָּדָם" בניקוד פת"ח תחת הבי"ת, ומשמע, בדם שהיה

כבר.

ועוד למדנו "וטבל" בדם עצמו ולא מספג¹³ שזהו רק קינוח האצבע בדופן הכלי.

לענין דין שיהיה בשעת הזאה שיעור טבילה, כי מאחר ונתמעט שלא יהיה מספג, הרי שצריך שיעור הזאה, ואילו דין קבלה בשיעור הזאה, כבר הביאו הרמב"ם במקום אחר [[פרק ד ח]]. ובחדושי מרן רי"ז הלוי כתב בדעת הרמב"ם, שעיקר הדין הנלמד מ"בדם" אינו נאמר כלל על שעת קבלת וקידוש הדם, אלא כל עיקרו הוא על שעת טבילה שצריך שיהיה בדם שיעור טבילה בשעת ההזאה, אמנם, אין זה דין במעשה הטבילה, אלא הוא דין שיעור החל בגוף הדם, שהדם עצמו יהיה בו שיעור טבילה, ורק מאחר וצריך שיהיה בדם עצמו שיעור טבילה, ממילא פחות משיעור זה, הרי הוא כפחות משיעור הזאה שלא נתקדש הדם בעת קבלתו, ולפי זה, דין "בדם" ודין "וטבל" אינם שני דינים שונים, אלא שניהם נאמרו על שעת טבילה, ורק שבדין "וטבל" לא ידענו אלא שצריך שיהיה מעשה טבילה, ובדין "בדם" נאמר שהוא חלות דין בדם.

וזהו שאמר הרמב"ם שצריך שיהיה בדם שיעור טבילה, לא שיהא מספג אצבעו דהיינו שדין זה שלא יהיה מספג אצבעו, הנו חלות דין שיעור בדם לענין קיום מעשה הטבילה, וממילא נלמד מזה שלא נתקדש הדם בפחות מכך, כיון ששיעור טבילה הנו חלות שיעור הדם, הרי הוא כפחות מכדי הזאה שלא נתקדש.

אולם, המקדש דוד כתב בדעת הרמב"ם, שדווקא בחטאות הפנימיות שנאמר בהן "וטבל" צריך שיקבל שיעור הזאה, וכפי המבואר בגמרא במנחות [כא ב] שאם קרש דמן הרי הוא פסול. אבל בחטאות החיצוניות שאם קרש דמן כשר, כיון שנאמר בהן "ולקח" והרי הוא בר לקיחה,

הרי שבהן לא נאמר כלל דין זה שיהיה שיעור הזאה בשעת קבלה, כי מאחר ויכול הדם לקרוש לאחר קבלתו, ולא יהיה ראוי לטבילה, אין טעם שיהיה צריך להיות ראוי לטבילה מלכתחילה, ואין חסרון בקבלה, אפילו בפחות משיעור הזאה. ומעתה, מאחר ודברי הרמב"ם מוסבים על דם חטאת החיצונה, הרי מבואר מה שלא הצריך דין שיעור הזאה בשעת קבלה, אמנם דין טבילה צריך להיות אף בחטאת החיצונה, כי הגם שלא נאמר בה טבילה, מכל מקום צריך שתהיה לקיחה מעולה, והיינו טבילה, ולכך כתב הרמב"ם שרק בשעת טבילה צריך שיהיה שיעור הזאה, בכדי שלא יספג.

12. כן פירש רש"י, שאף באופן שחזר ועירבן אינו מועיל. ולגבי קומץ מנחה שקמצה ונתנה בשני כלים, כתב הרמב"ם [מעשה הקרבנות יג יב] שאינו קדוש, וכתב המשנה למלך, כיון שהמקור לזה הוא מדין דם שקידשו פחות משיעור הזאה שאינו קדוש, וכפי המבואר במנחות [ז ב], הרי כשם שבדם אין מועיל מה שחזר ועירבן, הוא הדין בזה, והטעם, משום שכל פסול שאירע בשעת קבלה, אין לו עוד תיקון, שהרי הוא כנשפך הדם מצואר הבהמה שנפסל הזבח. אולם כתב, שבדברי הרמב"ם שכתב שם לגבי לבונה "וחזור ומקדש" [ברמב"ם היו"ל במהדורת שבתאי פרנקל, הושטמו תיבות אלו, והביאם בשינויי נוסחאות שם], נראה שסובר שיש לקומץ תיקון על ידי שיחזור ויערבו בכלי אחד, ולא ידע טעם דבר זה.

13. בגמרא במנחות [כא א] מבואר, דם חטאות הפנימיות שקרש, פסול, משום שנאמר בהן

שמלכתחילה היה בו שיעור טבילה, ואי כתב רחמנא תיבת "בדם" בלבד, הוה אמינא שיועיל לזה אפילו אם לא טבל אלא רק מספג, ולכך כתב רחמנא "וטבל" וכמו שהתבאר.

ומטעימה הגמרא: ואיצטריך למכתב גם "וטבל" ואיצטריך¹⁴ למכתב "בדם". דאי כתב רחמנא "וטבל" בלבד, הוה אמינא שמועילה טבילתו אף על גב דליכא בכלי שיעור טבילה מעיקרא, ולכך כתב רחמנא בדם ללמדך שצריך לטבול בדם

לא ראוי לזריקה.

אולם החזון איש [במנחות שם] כתב בכיורו שדם חטאות החיצוניות שקרש כשר, ותמה על הרמב"ם שלא הביא כלל דין זה של דם שקרש, וכן הוא בקרן אורה שם. ובשאר זבחים הטעונים זריקה, חקר המקדש דוד [ז ד, ד"ה עוד יש], אם דם שקרש כשר בהם, כי אמנם אפשר לזרוקו. אבל מאחר ומבואר בגמרא בעבודה זרה [נ ב] שצריכה להיות זריקה המשתברת [פירש"י – שאינה מחוברת, אלא משתבר ונופל טיפים טיפים], יתכן שזריקת דם שקרש אינה זריקה המשתברת.

14. הקשה בחדושי מרן רי"ז הלוי, מאחר ודין "בדם" ודין "וטבל" הינם שני דינים נפרדים הם, ואין ביניהם שום שייכות, מה ענין לעשות צריכותא בהם? אמנם, לפי מה שפירש בדברי הרמב"ם אין הם דינים נפרדים, ושניהם נאמרו על שעת טבילה, הרי שהוקשה לגמרא, מאחר ולמדנו בדין "וטבל" שלא יספג, אם כן ממילא שמענו שצריך שיהיה שיעור טבילה, שאם לא כן הרי הוא מספג, ומה לנו אם דין זה הוא דין בטבילה, או שהוא דין שיעור בדם, מכל מקום צריך שיהיה שיעור טבילה, ולזה ביארה הגמרא, שאלמלא דין "בדם" הרי אין צריך שיעור טבילה, ואם כן נמצא שרק בשעת טבילה לכה צריך שיהיה שיעור זה, ולכך באה דרשת "בדם" ללמדנו שהדם עצמו צריך שיעור טבילה, וממילא ידענו מזה, שאף בשעת קבלה צריך שיהיה בו שיעור, שאם לא כן, הרי זה פחות

"וטבל" והוא אינו בר טבילה. אבל בחטאות החיצוניות כשר, משום שבהן נאמר "ולקח" והרי הוא בר לקיחה. וברמב"ם [מעשה הקרבנות ה ט] הביא דין זה שצריך שיהיה שיעור הזאה, ולא יספג אצבעו בדם, אף לגבי חטאת החיצונה, והקשה בכתבי הגרי"ז, שלפי זה נמצא שדם חטאות החיצוניות שקרש צריך להיות פסול, מאחר ואין טבילה בדם קרוש, ואין הוא עדיף מסיפוג הפסול, ואילו בגמרא מבואר לא כך, ואם כן קשה, מה שונה דין דם שקרש הכשר בחטאות החיצוניות מדין מספג הפסול בהן?! וכתב בשם הגר"ח, שבאמת דם שקרש פסול גם בחטאות החיצוניות. אולם אין זה פסול בגופו של הדם, שהרי נאמר בו "ולקח" ולקיחה אפשרית אף בזה, אלא הפסול הוא משום שאין יכול להתקיים בדם זה דין "וטבל והזה" וחסר מעשה הטבילה, ומה שאין כן בחטאות הפנימיות שנאמר בהן "וטבל" והיינו שצריך שיהיה ראוי להתקיים בו מעשה הטבילה, משום כך כאשר קרש, יש כאן פסול בגופו של הדם, ולפי זה מתבאר הסוגיא במנחות, שהרי הנדון שם הנו לגבי אכילת דם קרוש אם חייב עליו, או כיון שאינו ראוי לזריקה, פטור, וכיון שכך, הרי לא שייך פטור זה, אלא בדם חטאות הפנימיות, כיון שנפסל, אין הוא דם הראוי לזריקה. אבל דם חטאות החיצוניות, אמנם אין הוא ראוי לזריקה מחמת שמעשה הזריקה אינו ראוי להתקיים בו. אבל מכל מקום אין בו פסול בגופו, ולכן חייב כרת על אכילתו, כי חיוב כרת תלוי באם הדם בעצמותו ראוי לזריקה אם לא, וזה אינו נחשב

ועתה, שבה הגמרא לדברי רבי יהודה, הלומד דין עיכוב ארבע מתנות, מדרשת "אשר באהל מועד" על כל האמור באהל מועד. ומקשינן: מזבח 'קטרת הסמים' האמור שם למה לי, הרי כבר נאמר "לפני ה'" ובוזה ידענו שמדובר במזבח הפנימי! ?

ומתריצין: ללמדנו, שאם אירע שהיה פר העלם דבר בעוד המזבח חדש, ועדיין לא נתחנך המזבח בקטורת הסמים, לא היה מזה¹⁵ דם על קרנותיו.

תניא כוותיה דרב פפא שהריבוי "לפר" בא להקישו לענין "את" בדם" ו"טבילה": נאמר בפר העלם דבר "ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת", מה תלמוד לומר "לפר"? לרבות פר יום הכפורים לכל מה שאמור בענין פר העלם דבר, ובכלל זה "את" "בדם" ו"טבילה", דברי רבי. אמר רבי ישמעאל, אין צריך להביא כאן את פר יום הכפורים, שהרי מקל וחומר למדנו, שכל דרכי פר העלם דבר, נעשים אף בפר יום

הכפורים: ומה במקום שלא הושה קרבן לקרבן שאין כל הבהמות ממין אחד, השה מעשים של עבודת זה למעשים של עבודת זה [ולקמן יבואר מהו אותו מקום], מקום שהשה קרבן לקרבן כגון פר יום הכפורים, ופר העלם דבר, ששניהם באים ממין אחד, אינו דין שישה מעשה עבודתו של זה למעשה עבודתו של זה, והיה הזאתיהם של אלו שוות זו לזו בדין "את" "דם" ו"טבילה". אלא, מה תלמוד לומר "ועשה לפר"? זה פר העלם דבר של צבור. ו"כאשר עשה לפר", זה פר כהן משיח, להקישו לפר העלם דבר, וללמד שאף בפר כהן משיח, שלא נכלו מתנותיו, אם חיסר אחת מהן — פסול.

אמר מר: ומה במקום שלא הושה קרבן לקרבן.

ודנה הגמרא: מאי לא "הושה קרבן לקרבן"?

אילימא, אם תאמר שלא הושו קרבן פר יום

משיעור הזאה שאינו מתקדש.

15. הרמב"ם הביא דין זה בהלכות עבודת יום הכפורים [ה כד], ואילו בשאר חטאות לא הזכירו [וכן הוא לגבי דין שאם נפתחה תקרה של אהל מועד, לא היה מזה, המבואר בגמרא לעיל]. והקשה בכתבי הגרי"ז [לעיל מ.], הרי עיקר הדרשה לדין זה נאמרה בחטאות? וכן הקשה באבי עזרי [תמידין ומוספין, א יב].

וכתב, שכל דין זה אינו אלא לענין פסול הזאה. אבל לענין שאר דברים הרי הוא מזבח מעולה, ואם כן, אמנם לענין הזאה צריך מזבח שנתחנך. אבל מאחר ומכל מקום יש לו דין מזבח, הרי שאם זרק, לא גרעה זריקה זו,

מזריקה שלא במקומה הכשרה, ולכן לא הביא הרמב"ם דין זה לגבי חטאות. אולם לגבי קרבנות של יום הכפורים, אין מועילה זריקה שלא במקומה, שהרי על כל עבודת יום הכפורים נאמר "חוקה" והיינו לעיכוב, ולכן הביא הרמב"ם דין זה לגבי קרבנות יום הכפורים.

אולם כתב בשם הגר"ח, שאין זה כך, אלא גם לענין עבודת יום הכפורים נאמר דין שלא במקומו שכשר, וביותר, מאחר וכבר נתבאר לעיל בדברי הגר"ח, שזריקה שלא במקומה הנה זריקה מחודשת, אשר לא נאמר בה כלל דין חילוק מתנות, נמצא שאם יתן מדם קרבן יום הכפורים שלא במקומו, הרי זה יצא ידי חובת היום במתנה אחת בלבד, ושוב לא יצטרך עוד

העלם מכפר על עבירת מצוה ידועה, ואילו פר יום הכפורים מכפר על עבירת מצוה שאינה ידועה, על מי שנכנס למקדש בטומאה ולא ידע בעת כניסתו שהוא טמא, ולאחר מכן לא נודעה לו כניסתו.

אלא, פר העלם דבר של צבור ושעיר של יום הכפורים שהושוו מעשיהם.

והבי קאמר: ומה במקום שלא הושוו קרבן לקרבן, דהאי פר והאי שעיר, הושוו מעשים למעשים למאי דכתב בהו התורה במפורש, שבהזאות הכתובות בכל אחד מהם לא שינה הכתוב את זו מזו, אלא אלו ואלו ניתן דמם על הפרוכת, אלו ואלו ניתן דמם על הקרנות, אלו ואלו יש בהם מתן אצבע. ואף על גב שיש מהדינים הקיימים בשעיר ואינם בפר העלם דבר, שהרי דם השעיר נכנס לפני ולפנים ומתן דמו בשמונה הזאות, ומה שאין כן בפר העלם דבר, מכל מקום, במעשה העבודות שכן הצריך בשניהם, לא שינה הכתוב את אלו מאלו. אם כן, מקום שהושוו קרבן לקרבן, דהאי פר והאי פר, אינו דין שבאותן עבודות השוות בשניהן, כגון הזאות הפרוכת ומזבח הזהב, הושוו מעשים של זה למעשים של זה, ויהיה בהזאותיו דיני "את" בדם" ו"טבילה".¹

מא-א

הכפורים וקרבן שעיר יום הכפורים, שזה פר וזה שעיר, והושוו מעשיו של זה למעשיו של זה שכל עבודותיהם שוות, ומכאן למדנו קל וחומר לפר יום הכפורים ופר העלם דבר, שאף מעשיהם יהיו שווים.

הרי איכא למיפרך: מה להנך, פר ושעיר של יום הכפורים, שכן נכנס דמם של שניהם לפני ולפנים, ואין ביניהם חילוק בדבר זה, ולכן דין הוא שיושוו אף במעשה עבודותיהם, ומה שאין כן פר יום הכפורים ופר העלם דבר, שלא הושוו בענין זה, שהרי דם פר יום הכפורים נכנס לפני ולפנים, ואילו דם פר העלם דבר אינו נכנס.

אלא, שמא תאמר שלא הושוו פר העלם דבר של צבור ושעירי עבודת כוכבים, כיון שדרשנו לעיל מתיבת "החטאת" לרבות שעירי עבודת כוכבים, והקשנום לפר העלם דבר, נמצא שהושוו מעשיהם אף על פי שלא הושוו קרבנם, שזה פר וזה שעיר.

הרי איכא למיפרך:¹⁶ מה להנך, פר העלם דבר ושעירי עבודת כוכבים, שכן שניהם מכפרים על עבירות מצוה ידועה. וכיון ששניהם שווים בדבר זה, לפיכך הושוו עבודותיהם. מה שאין כן פר יום הכפורים ופר העלם דבר, שאינם שווים בזה, שהרי פר

לארבעים ושלוש הזאות.

16. הקשה הרש"ש, מדוע לא פרכה הגמרא אף בזה, מה לפר העלם דבר ושעירי עבודת כוכבים, שכן דם שניהם אינו נכנס לפני ולפנים, ומה שאין כן פר העלם דבר, ופר יום הכפורים שלא הושוו בדבר זה, שהרי דמו של פר יום הכפורים נכנס, ואילו דמו של פר העלם דבר, אינו נכנס! ? וכתב, שמא לא רצה המקשן לפרוך מדבר

שהושוו בהם לשלילה, אלא מדבר שהושוו בהם לחיוב.

1. כן מבואר בשיטה מקובצת, שפירש את הקל וחומר בשיטת רש"י, כיון שראינו שהושוו פר העלם דבר ושעיר יום הכפורים בכל ההזאות שהוצרכו לשניהם, יש לנו לומר שילמד הסתום מן המפורש, וכשגילתה לנו תורה דיני "את" בדם" ו"טבילה" בפר העלם דבר, הוא הדין